

Nr 190.

Av herr **von Heland** m. fl., *angående direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter m. m.*

Under de sistförflutna tio åren har frågan om den i jordbruket sysselsatta befolkningens utkomstmöjligheter stått i förgrunden såsom kanske aldrig tidigare. Den svåra jordbrukskris, som inträdde under början av 1930-talet, nödvändiggjorde, att statsmakterna på olika sätt måste stödja jordbruksnäringen och därmed den i jordbruket arbetande landsbygdsbefolkningen. Under åren 1933—1939 beslutade riksdagen, att olika stödåtgärder skulle givas en sådan inriktning, som möjliggjorde att priserna på jordbrukets produkter ställdes i visst procentuellt förhållande till de priser å nämnda produkter, som voro gällande under femårsperioden 1925—1929.

Sålunda uttalade 1933 års riksdag, att stödåtgärderna borde givas sådan inriktning att 75 procent av prisnivån under åren 1925—1929 kunde upprätthållas. Vid 1939 års lagtima riksdag beslöts att eftersträva en sådan prisbildning på jordbrukets produkter, att prisnivån fick ligga lägst 85 och högst 115 procent över den genomsnittliga prisnivån för åren 1925—1929. Under hösten 1939 hade priserna på jordbrukets produkter kommit i sådant läge, att de utgjorde 97 à 98 procent av nämnda prisnivå.

I och med stormaktskrigets utbrott på hösten 1939 och därav betingade försörjningspolitiska skäl bestämde statsmakterna att sådana priser skulle fastställas på jordbrukets produkter, som medgäve täckning för jordbrukets, på grund av krigsförhållandena, ökade omkostnader. I samband härmed beslutades jämväl att priserna på jordbrukets produkter skulle fastställas först på hösten, då det beräknade skördeutfallet bättre kunde överblickas. Det skulle härvid ankomma på Kungl. Maj:t att efter förslag av statens livsmedelskommission definitivt fastställa priserna.

Det sätt på vilket jordbrukets produktpriser fastställts under de tre senare åren har måhända haft att uppvisa både för- och nackdelar. Under de gångna missväxtåren har väl en viss fördel varit förbunden med att vid prissättningen på hösten viss hänsyn kunnat tagas till årets skördeutfall. Här bör dock framhållas att den definitiva prissättningen på hösten under missväxtåren icke varit sådan att de jordbruk och jordbruksområden, som drabbats värst av torka, kunnat få sina produktionskostnader tillnärmelsevis täckta. Men även om vissa fördelar varit förbundna med prissättning på hösten, så har dock systemet för jordbrukets del också varit förenat med betydande olägenheter. Även om direktiven för prissättningen varit fastställda av riksdagen, ha jordbrukarna vid tidpunkten för skörden

icke fått kännedom om de blivande priserna. På senare tiden har en alltmera allmän jordbrukareopinion uttalat nödvändigheten av att jordbrukets produktpriser fastställas redan på våren och i så god tid, att priserna kunna i viss mån bliva vägledande för produktionsinriktningen. Den av regeringen så länge fördröjda prissättningen av föregående års skörd har också starkt bidragit till att jordbrukarna nu anse sig böra begära att priserna fastställas i annan ordning. Fråga är väl också om icke även ur folkförsörjnings-synpunkt på våren fastställda priser vore att föredraga. Tiden synes oss därför nu vara inne att överväga huruvida jordbrukets produktpriser böra fastställas redan på våren. Vid övergång till att fastställa priserna redan på våren måste dock noga beaktas, att principerna för prissättningen göras i möjligaste grad smidiga i tillämpningen. Jordbruket arbetar under väderleks- och andra produktionsbetingelser över vilka det icke alltid kan råda. Dessa förhållanden nödvändiggöra, att om priserna fastställas på våren en viss möjlighet till senare justering av dessa priser förefinnes. Nu anförda skäl synas påkalla att prissättningen på våren fastställes att gälla för normal-skörd, vilket begrepp vi vilja definiera som medelskörden under femårsperioden 1935—1939, den sista femårsperioden före kriget. Skulle skörden bli lägre än denna medelskörd bör en justering uppåt ske av priserna, sedan skördeutfallet kan överblickas. I konsekvens härmed borde givetvis en justering nedåt ske, därest skörden skulle bli högre än medelskörden. Dock är härvid att märka, att i nuvarande ansträngda försörjningsläge priserna böra avvägas så, att de stimulera till största möjliga produktion, varför någon justering nedåt av priserna ej borde få förekomma under nuvarande kris.

Utän att i detta sammanhang ingå på alla detaljer i fråga om prissättningen på olika slag av jordbruksprodukter finna vi det nödvändigt beröra några sådana: Försörjningspolitiska skäl — liksom otillräcklig tillgång på kraftfoder — ha medfört, att det mindre jordbruket har kommit att intaga en alltmer ogynnsam ställning i fråga om produktions- och därmed inkomstmöjligheter. De mindre jordbruket ha alltid varit hänvisade till en förhållandevis omfattande produktion av mjölk, fläsk och ägg. Dessa de mindre jordbrukarnas speciella produktionsgrenar ha under de senare åren starkt minskat i omfattning, dels på grund av att som redan nämnts tillgängliga kraftfodermedel äro otillräckliga, dels ock på att största delen av den spannmål, som odlas i landet, måste direkt användas för folkförsörjningen. Samma är i stor utsträckning förhållandet med exempelvis skummjölken, som under normala förhållanden utgjort ett mycket betydande underlag för ungdjurs- och svinuppfödning. Berörda omständigheter nödvändiggöra, att det mindre jordbrukets speciella problem i nuvarande läge särskilt beaktas. Svårigheterna äro betydande då det gäller att för dessa småbrukare kunna åstadkomma en skälig inkomst, framförallt därför, att deras produktion av fläsk och ägg nu så starkt begränsas av för-

hållanden över vilka de icke själva kunna råda. På ett område bör dock deras produktion kunna upprätthållas i någorlunda omfattning även om förhållandena icke ens där äro sådana att de tåla en jämförelse med produktionsförhållandena under fredsförhållanden. Vi syfta på mjölkproduktionen. Mjölkspriset måste givas en mera framskjuten plats i prishänseende än vad som hittills varit fallet. Härigenom skulle det mindre jordbruket såväl som skogsbygdsjordbruket med sina mindre gynnsamma produktionsförhållanden tillförsäkras en något gynnsammare ställning i inkomsthänseende. Även en annan sak bör i detta sammanhang uppmärksammas.

Den prisrelationsskala, som av folkförsörjningspolitiska skäl lägges till grund för prissättningen av de olika spannmålsslagen, missgynnar i hög grad skogsbygdernas jordbruk, där svaga fastmarksjordar och massodlingar hänvisa till utsträckt fodersädsodling. Åtgärder måste enligt vår mening vidtagas, som medgiva småbrukarna rätt att disponera den fodersäd de odla för sin egen produktion. Likaså måste i fråga om prissättningen åtgärder vidtagas, som skapa något av rättvisa åt de jordbrukare, som visserligen ha att bruka landets kargare jordar, men vilkas arbete och möjliga produktion just därför och framför allt i nuvarande försörjningsläge bör betalas på ett i och för sig skäligt sätt.

Redan nu vilja vi dock uttala att ett bättre mjölkpris än det nu utgående skulle verksamt kunna bidra till att åt sistnämnda jordbrukare giva en välbehövlig förbättrad lönsamhet.

Ytterligare en betydelsefull sak vilja vi upptaga i detta sammanhang: nödvändigheten av att jordbrukets prisnivå över huvud taget fastställs till sådan höjd, att en utjämning i inkomsthänseende kan ske mellan jordbrukarna och andra med dessa jämförliga befolkningsgrupper, så att de förstnämnda tillerkännas samma inkomstnivå som de senare. Jordbrukarna böra med andra ord beredas sådana inkomstmöjligheter, att de kunna i lönehänseende lyfta upp jordbrukets arbetarkår i sådant löneläge, att lantarbetarna, såsom måste anses skäligt, kunde för sitt många gånger hårda arbete få tillgodoräkna sig samma lön som utgår till med dem jämförliga arbetargrupper på landsbygden.

Jämför man exempelvis lönenivån inom jordbruket under tiden närmast före krigsutbrottet med lönenivån inom industrien skall man finna en avsevärd skillnad. Lönerna voro visserligen inte heller enhetliga inom industrien, och även inom jordbruket funnos vissa skillnader mellan t. ex. arbetare i olika åldersgrupper och vid gårdar av olika storleksordning, men dessa skiljaktigheter äro dock av underordnad betydelse. Av desto större vikt är det inbördes förhållandet mellan olika näringsgrenar.

Det faller genast i ögonen huru låga lönerna inom jordbruket voro i jämförelse med industriarbetarnas löner. Timlönen för vuxna manliga arbetare inom industrien utgjorde år 1939 i genomsnitt 1,42 kronor, inom den lägsta dyrortsgruppen dock endast 1,18 kronor. Timlönen för jord-

bruksarbetare i genomsnitt är svårare att exakt beräkna, men låg ungefär vid 66 å 67 öre per timme. Sedan detta år har lönen för båda kategorierna arbetare ökat. Procentuellt räknat har lönen stigit mera för jordbruksarbetarna än för industriarbetarna, men absolut sett har löneökningen varit något större för de sistnämnda. Man räknar med att industriarbetarnas timlöner i genomsnitt stigit med 33 öre och lantarbetarnas med knappt 32 öre. Klyftan mellan arbetslönerna inom jordbruk och industri är således alltjämt stor. Får man hålla sig till den officiella lönestatistikens siffror skulle en viss utjämning ha skett, men denna är för obetydlig för att man skulle kunna taga någon väsentlig hänsyn därtill. Dessutom får man ta i betraktande att lönerna vid statens anläggningsarbeten under krisen varit mycket höga. Dessa arbeten konkurrera också särskilt med jordbruket om arbetskraften och inverka följaktligen synnerligen besvärande på jordbrukets arbetsförhållanden. Det blir svårt och i många fall omöjligt för jordbruket att erhålla tillräcklig arbetskraft, då detta för närvarande icke förmår betala sådana löner, som utgå till arbetarna vid dessa anläggningsarbeten.

För att jordbruket skall kunna fullgöra sin uppgift i livsmedelsproduktionens tjänst, vilken uppgift under nu rådande förhållanden är livsviktig för vårt folk, måste det ha möjlighet att skaffa någorlunda tillräckligt med arbetskraft, vilket i sin tur förutsätter en tillfredsställande lönsamhet.

Jordbrukets andel av den samlade nationalinkomsten är som bekant tämligen ringa i förhållande till det kapital, som investerats i jordbruket. En utjämning av denna för jordbruket ogynnsamma fördelning av nationalinkomsten är en tvingande nödvändighet. Frågan är endast: bör denna utjämning skjutas på framtiden, då normalare förhållanden inträtt, eller kunna vi redan under nu rådande kris påbörja densamma? Många mena, att denna sak hör framtiden till. Realinkomsten sjunker under krisen, och för att förhindra en inflation bör ingen grupp i samhället tillåtas öka sina penninginkomster för närvarande. Någon omfördelning av nationalinkomsten är icke lämplig under nu rådande läge, anser man.

Härtill kan svaras, att det icke är rättvist att låta de sämst ställda grupperna behålla sin sämre ställning ens under en kris. Krisbördorna komma i så fall att trycka dessa ännu hårdare. Jordbrukarna kunna vidare icke tro, att en förbättring skall komma att tillerkännas jordbruket under s. k. normala tider, om statsmakterna ej genom en utjämning av arbetsförhållandena vilja stimulera jordbrukets produktion under en tid, när denna produktion är outhärdlig för det svenska folket. Jordbrukets folk får i stället den uppfattningen, att det vore bäst att låta flykten från landsbygden fortsätta och att undvika ytterligare investeringar i jordbruket.

Jämför man lönenivån inom jordbruket med lönenivån inom industri och hantverk, består alltjämt en stor klyfta. Då jordbruk och industri arbeta under olikartade betingelser är det inte vår mening att påyrka att

denna klyfta utjämnas, på så sätt att medeltalet för lantarbetarlönen blir detsamma som motsvarande medeltal för industriarbetarna. Däremot är enligt vår mening fullt berättigat att medellönen för lantarbetarna blir densamma som för grovarbetare på landsbygden i annat arbete än jordbruksarbete, exempelvis vägarbetare.

Timlönen för vägarbetarna uppgår för närvarande till 1,20 kronor per timme, medan motsvarande lön för lantarbetarna ligger obetydligt under 1 krona. En dylik lönedifferens är ju på intet sätt motiverad, då det för jordbruksarbete kräves minst lika stora kvalifikationer som för vägarbete. Följden blir givetvis den, att arbetskraften på landsbygden söker sig till sådant arbete, som är bättre betalt än jordbruksarbetet. Allra helst under nuvarande förhållanden, då konkurrensen om arbetskraften är hård, kan det icke vara lämpligt att upprätthålla så stora skillnader i lönehänseende. En ökning av lantarbetarlönen i nivå med lönerna för annat grovarbete på landsbygden är även i nuvarande krisläge en fullt berättigad fordran.

En dylik åtgärd skulle betyda en välkommen förbättring av lantarbetarnas ekonomiska ställning och den skulle likaledes innebära en förbättring av hela jordbrukarbefolkningens ekonomiska standard. Enligt den inkomst- och kostnadskalkyl, som tillämpas för det samlade jordbruket, få alla de inom jordbruket sysselsatta, antingen de äro anställda, företagare eller familjemedlemmar till företagarna, tillgodoräkna sig lön för det utförda arbetet. Varje ökning av arbetskostnaderna innebär, att, enligt nu gällande direktiv för prissättningen av jordbrukets produkter, inkomstsidan automatiskt räknas upp med motsvarande belopp.

En sådan åtgärd som den här förordade skulle naturligtvis öka jordbrukets samlade inkomster, men skulle icke behöva stå i strid mot regeringens antiinflationspolitik, ty genom densamma skulle produktionen av mjölk och fläsk m. fl. animaliska produkter ökas. Och en inkomstökning, som föranledes av ökad produktion, verkar ju inte inflationsbefrämjande utan tvärtom inflationshämmande. Ju mera arbete som utföres och ju mera varor som produceras, ju mindre risk förefinnes för att den cirkulerande penningmängden skall bli för stor i förhållande till varumängden. Därom äro alla nationalekonomer ense, och statsminister Hansson gav uttryck åt samma tankegång, då han vid förra årets informationsriksdag förklarade, att en prisstegring, som föranleddes av ökad produktion, icke är farlig ur inflationssynpunkt.

Med stöd av vad som ovan anförts få vi hemställa,

att riksdagen dels måtte fastställa direktiven för prissättningen på jordbrukets produkter i god tid före vårsåddens början; dels uttala, att vid fastställandet av dessa direktiv inkomsterna för jordbruket måtte beräknas så, att timlönen för den inom jordbruket sysselsatta arbetskraften kan höjas

till samma nivå som gäller för grovarbete på landsbygden;
samt dels att de här ovan anförda synpunkterna härvid
måtte beaktas.

Stockholm den 24 januari 1943.

Erik von Heland.

Ivar Persson.

Ernst Eskhult.

Wiktor Egnell.

John Gustavson
i Guntorp.

Allan Holstenson.

Per Andersson.

Axel Löfvander.
